

Autor: Paweł Kołodziński

SCENARIUSZ LEKCJI

Temat: Filozofia jako zadawanie pytań istotnych.

Adresat lekcji: uczniowie szkoły ponadgimnazjalnej.

Cele lekcji:

- zapoznanie z jednym z podstawowych celów (sensów) myślenia,
- rozwijanie umiejętności problematyzowania doświadczenia codziennego,
- wskazanie nieuchronności oraz słuszności hierarchizowania myślenia,
- ukazanie przykładów pytań uznanych za podstawowe w historii myśli.

Normy wymagań

Uczeń:

- analizuje doświadczenia życia codziennego,
- dokonuje rozpoznania ważności różnych stanów rzeczy,
- uświadamia sobie problem konwencjonalności tego, co ważne,
- określa kryteria celów i ważności pytań.

Metody: pogadanka, analiza pytań i odpowiedzi, praca w grupach.

Kluczowe pojęcia: istota filozofii, zadawanie pytań istotnych.

Czas trwania: 45 minut.

Przedmiot: język polski, godzina wychowawcza, filozofia, etyka.

Przebieg lekcji:

1. ROZMOWA SONDUJĄCA

- a. Dlaczego o coś pytamy?
- b. Czy na każde pytanie jest odpowiedź?
- c. Czy wszystkie pytania są równie ważne?

2. ĆWICZENIE: PODZIAŁ PYTAŃ

- a. Uczniowie podają przykłady różnych pytań (dla uproszczenia przyjmujemy tylko wypowiedzi językowe pytające), które są zapisywane na tablicy. Nauczyciel steruje procesem tak, by nastąpiło zróżnicowanie wagi wypowiedzi. Dbaj także o to, by pojawiły się pytania „filozoficzne”. [Uwaga: nauczyciel może skorzystać z gotowego zestawu pytań, które posłużą do analizy (ZAŁĄCZNIK 1).]
- b. Uczniowie otrzymują tabelę (ZAŁĄCZNIK 2) z podziałem pytań na okazjonalne (dotyczące konkretnych faktów z życia codziennego),

wymagające wiedzy ogólnej (przyrodniczej, matematycznej, historycznej) oraz pytania innego rodzaju (w tym filozoficzne). Dyskutują nad rozmieszczeniem w tabeli zapisanych na tablicy pytań lub pytań z ZAŁĄCZNIKA 1.

- c. Nauczyciel omawia poszczególne kolumny tabeli. Pytania z kolumny pierwszej mają znaczenie w praktycznej komunikacji międzyludzkiej. Pytania z kolumny drugiej odsyłają nas do wiedzy traktowanej użytkowo bądź jako cel sam w sobie. Warto przywołać stwierdzenie logika Andrzeja Gregorczyka: *Ciekawość to głód informacji nieznanych*. Odpowiedzi na pytania z kolumny trzeciej nie dadzą się rozstrzygnąć przez odwołanie ani do faktów ani do dorobku wiedzy. Ten zakres pytań jest głównie terenem szeroko rozumianej filozofii lub teologii. Nauczyciel omawia poszczególne pytania. [Jeśli korzystamy z ZAŁĄCZNIKA 1, zob. KOMENTARZ 1].

3. ĆWICZENIE: WAGA PYTAŃ

- a. Czy wszystkie pytania są równie ważne?
- b. Uczniowie podzieleni na grupy 4-6-cio osobowe przyznają pytaniom z tabeli ocenę w skali od 1 do 5. [Zapewne pojawią się kontrowersje: pytania praktyczne mogą wydać się ważniejsze od pytań ogólnych, pytania dotyczące wiedzy przyrodniczej od pytań „filozoficznych”. Interesujące jest kryterium następujące: na które pytania łatwiej odpowiedzieć? Jeżeli wystarczy proste odesłanie do faktów czy wiedzy ogólnej („Wikipedia ci pomoże” ☺), to pytanie jest łatwe (choć może mieć duże znaczenie praktyczne)].

4. ĆWICZENIE: ANALIZA CYTATU Z ARYSTOTELESA

- a. Nauczyciel wskazuje uczniom, że ludzie różnią się od siebie pod względem tego, co uważają za ważne: *...Niewykształcony więc ogół objawia naturę zgoła niewolniczą, wybierając tryb życia odpowiedni dla bydła, (...) ludzie natomiast o wyższej kulturze i żyjący życiem czynnym (upatrują szczęście) w zaszczytach. (...) Trzecim rodzajem życia jest życie poświęcone teoretycznej kontemplacji (Arystoteles, *Etyka Nikomachejska*).*
- b. Nauczyciel analizuje powyższy cytat odwołując się do czasów współczesnych: jedni ludzie wolą przyjemności cielesne, drudzy rywalizację i władzę, jeszcze inni bezpieczeństwo i stabilność. Przede wszystkim dominuje pożądanie skuteczności, realnego sukcesu i uznania. Zatem trudno jest przekonać większość ludzi, że ważne są pytania filozoficzne.

5. ĆWICZENIE: ANALIZA PYTAŃ IMMANUELA KANTA

- a. Nauczyciel przedstawia następujące cztery pytania postawione przez Immanuela Kanta: *Co mogę wiedzieć? Co powinienem czynić? Czego mogę się spodziewać? Kim jest człowiek?*
- b. Uczniowie w grupach przeprowadzają swobodną interpretację kantowskich pytań (wybierając je dowolnie).

6. PODSUMOWANIE LEKCJI

- a. Jakie są przykłady pytań zaliczających się do grupy trzeciej?
- b. Dlaczego warto zastanawiać się nad tymi pytaniami?
- c. Zadanie domowe: napisz wypracowanie będące komentarzem do myśli Mistra Eckharta (1260-1327): *Niech ludzie zbyt wiele się nie zastanawiają, co mają robić, więcej natomiast myślą o tym, jacy mają być.*

ZAŁĄCZNIK 1 [OPCJONALNIE]

Rodzaj	Pytanie
1.1.	Ile kosztuje ta książka?
1.2.	Co robiłeś wczoraj?
2.1.	Kiedy solić ziemniaki przy gotowaniu?
2.2.	Ilu ludzi żyje w Warszawie?
2.3.	Jak brzmi twierdzenie Pitagorasa?
2.4.	Na czym polega śmierć człowieka?
2.5.	Dlaczego ludzie okradają innych?
3.1.	Czy jeden człowiek jest więcej wart od innego?
3.2.	Skąd wiemy, że świat istnieje?
3.3.	Czy Bóg istnieje?
3.4.	Czy wolno okłamywać ludzi?
3.5.	Dlaczego jest tyle zła?

ZAŁĄCZNIK 2

1. PYTANIA SYTUACYJNE	2. PYTANIA WYMAGAJĄCE WIEDZY	3. INNE RODZAJE PYTAŃ

GENERATOR MYŚLI HUMANISTYCZNEJ

KOMENTARZ 1 [OPCJONALNIE]

Przy pytaniu 2.3. warto zwrócić uwagę na różnicę między wiedzą matematyczną a wiedzą o faktach empirycznych. Przy pytaniu 2.4. pojawi się problem dookreślenia frazy „śmierć człowieka”. Przy sprowadzeniu człowieka do jego cielesnej strony możemy stosować medyczne kryteria śmierci ciała. A jeżeli przypuścimy, że człowiek jest „substancjalnym zjednoczeniem duszy i ciała” (św. Tomasz)? Wtedy widzimy ograniczoność wiedzy przyrodniczej; pytanie przesuwa się do kolumny trzeciej. Przy pytaniu 2.5. pojawia się wątpliwość: czy chodzi tu o wyjaśnienie przyczynowe zachowań ludzkich (nie wnikamy w subtelności sporu między determinizmem a indeterminizmem)? Wtedy wchodzimy na teren psychologii bądź socjologii. Czy też pytanie wyraża sprzeciw wobec zachodzenia krzywdy ludzi okradanych? [Tutaj odsyłam do mojego konspektu pt. *Doświadczenie zła jako zaczyn myślenia.*] W tej sytuacji pytanie przynależy do kolumny trzeciej. Pytanie 3.1. o wartości człowieka (często traktowane utylitarnie) odsyła nas (według niektórych kierunków filozoficznych) do pojęcia godności człowieka [Uwaga: zależnie od decyzji nauczyciela można wszcząć małą burzę mózgow na temat różnych spojrzeń na wartość człowieka]. Odpowiedź na pytanie 3.2 nie opiera się na wiedzy a dopiero założenie obiektywnego istnienia świata stwarza możliwość wiedzy przyrodniczej. Pytanie 3.3. mieści się zarówno w obszarze teologii, jak i filozofii; różnią się jedynie sposoby odpowiadania na nie. Pytanie 3.4. jest niejednoznaczne. Można je interpretować praktycznie: „jak będziesz kłamał, to cię ukarzą (odrzuca)”. Można odesłać pytającego do zasad obowiązującego prawa. Wreszcie szukamy odpowiedzi na terenie etyki filozoficznej. Pytanie 3.5. też zawiera wieloznaczność podobnie jak w przypadku pytania 2.5. Zwyczajowo traktujemy je jako pytanie filozoficzne (ew. teologiczne; tutaj występuje tzw. problem *teodycei*).